

№ 25 (618)
Ліпень 2016 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

bfk.by

У нумары:

- **Акцыя «Краязнаўчай газеты»:
новыя падпісчыкі –** стар. 2
- **Відэакраязнаўства: фільм
пра Гроднаводаканал –** стар. 3
- **Стагоддзі Культуры: Алея славы
знакамітых землякоў –** стар. 4
- **Спадчына: палац Радзівілаў
у Дзятлаве –** стар. 5

Фестываль народных талентаў прайшоў у Касцюковічах

Артыкул чытайце на стар. 4

Канферэнцыя

7 і 8 ліпеня на базе Прэзідэнцкай бібліятэкі Рэспублікі Беларусь і Нацыянальнага гісторыка-культурнага музея-запаведніка «Нясвіж» адбудзецца Міжнародная навукова-практычная канферэнцыя «Магнаты і шляхта Вялікага Княства Літоўскага – апора беларускай дзяржаўнасці, асветнікі і фундатары нацыянальнай культуры: да 155-годдзя з дня нараджэння Магдалены Радзівіл».

З дакладамі выступяць прафесар, літаратуразнаўца, ганаровы старшыня ГА «Міжнародная асацыяцыя беларусістаў» Адам Мальдзіс; першы міністр замежных справаў незалежнай Беларусі дыпламат Пётр Краўчанка; старшы навуковы супрацоўнік Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі Галіна Дзэрбіна; дацэнт кафедры тэорыі і гісторыі інфармацыйна-дакументных камунікацыяў БДУ, прафесар Уладзімір Падалінскі; кандыдат філалагічных навук, дацэнт БДУ Ірына Багдановіч; кандыдат філалагічных навук, дацэнт БДУКМ Ігар Клімаў; загадчык сектара навукова-экспазіцыйнай дзейнасці Нацыянальнага гісторыка-культурнага музея-запаведніка «Нясвіж» Андрэй Блінец ды іншыя. Таксама чакаецца прыезд прадстаўнікоў роду Радзівілаў.

Асноўнымі тэмамі абмеркавання стануць:

- магнаты і шляхта Вялікага Княства Літоўскага на службе Айчыне;
- палітычная культура Беларусі: традыцыі і сучаснасць;
- інстытуты ўлады і кіравання: погляд праз призму пакаленняў;
- гісторыя дзяржаўнасці як аснова палітыка-прававой культуры сучаснай Беларусі;
- кніга-інфармацыя-ўлада: тысячагоддзі ўзаемадзеяння.

Месца правядзення:

7 ліпеня – Дом Урада (г. Мінск, вул. Савецкая, 11, зал пасяджэнняў, 2-і паверх, п. 253).

- 9.30 – 10.00 – рэгістрацыя ўдзельнікаў
- 10.00 – 12.00 – пленарнае пасяджэнне
- 12.00 – 13.00 – экскурсія па ДOME Урада
- 13.00 – 14.00 – абед
- 14.00 – 16.00 – секцыі

8 ліпеня – Нацыянальны гісторыка-культурны музей-запаведнік «Нясвіж» (Мінская вобл., г. Нясвіж, вул. Ленінская, 19).

Інфармацыя арганізатараў

Ініцыятыва

16 чэрвеня 2016 года грамадскія арганізацыі «Беларускі фонд культуры», Міжнароднае згуртаванне беларусаў свету «Бацькаўшчына», Міжнародная асацыяцыя беларусістаў і Рымска-каталіцкая парафія касцёла Св. Сымона і Св. Алены стварылі ініцыятыўную групу па пошуку і выяўленні новых сведчанняў жыцця і дзейнасці беларускага першадрукара Францыска Скарыны ў Чэхіі.

У склад яе ўвайшлі кіраўнікі названых арганізацыяў Уладзімір Гілеп, Алена Макоўская, Алесь Суша, ксёндз Уладзіслаў Завальнюк, а таксама вядомыя дзеячы навукі, культуры краіны, дасведчаныя скарызнаўцы Адам Мальдзіс, Алесь Жлутка, Францішка Сокалава (Чэхія), ксёндз Андрэй Абламейка і іншыя.

Мэта грамадскай ініцыятывы – надаць падрыхтоўцы святкавання ў 2017 годзе 500-гадовага юбілею выдання першай друкаванай беларускай кнігі «Псалтыр» у перакладзе Францыска Скарыны даследчы кірунак і далейшы пошук дадатковай архіўнай дакументалістыкі аб жыцці і дзейнасці нашага першадрукара, магчымых свед-

чанняў аб месцы яго пахавання ў Чэхіі.

Дзеля гэтага ўжо наладжаная сувязь з Пасольствам Чэшскай Рэспублікі ў Беларусі з тым, каб нашая Акцыя стала сумеснай з чэшскімі навукоўцамі, архівістамі, музеолагамі. Інфармацыйны ліст накіраваны таксама на імя міністра замежных справаў Рэспублікі Беларусь, у якім выказаная просьба падключыць да працы творчай групы нашае Пасольства ў Празе, а праз яго – дасведчаных асобаў з ліку беларускай дыяспары.

На першым пасяджэнні быў абраны кіраўнік групы – вядомы пісьменнік у рангу Пасла Рэспублікі Беларусь Анатолий Бутэвіч. Прызначаныя کارдынатары акцыі з боку грамадскіх арганізацыяў-заснавальнікаў.

Грамадскасць Беларусі будзе і надалей інфармаваная аб дзейнасці ў гэтым накірунку праз «Краязнаўчую газету», іншыя друкаваныя выданні, замежную рэдакцыю міжнароднага радыё «Беларусь», галоўны дырэктар якога Навум Гальпяровіч таксама даў згоду ўвайсці ў склад ініцыятыўнай групы.

Уладзімір ПЛЕП

Роспіс у Гомельскім дзяржаўным універсітэце імя Ф. Скарыны

Святло ведаў перамагае цемру невуцтва.

Акцыя «Краязнаўчая газета» – роднаму краю!»

Перыядычныя выданні цяпер перажываюць не лепшыя часы – у многіх выданняў зніжаюцца тыражы. Не абышло гэта і «Краязнаўчую газету», аб чым добра ведаюць і нашыя сябры, чытачы, аўтары і падпісчыкі. Таму даўнія пастаянныя аўтары і падпісчыкі «Краязнаўчай газеты» выступілі з ініцыятывай, скіраванай на папулярнасьць нашага выдання. Пра тое мы распавялі ў № 20 нашага выдання. Нагадаем, што сутнасць яе ў тым, каб падпісаць на «КГ» школу ці бібліятэку, музей або іншую ўстанову ў тым населеным пункце, адкуль паходзіць той ці іншы сябра нашай газеты, з якім не парывае сувязі, жывучы ў іншым месцы Беларусі. Зрэшты, не кожная навучальная або культурніцкая ўстанова, нават ведаючы пра «Краязнаўчую газету», мае магчымасць падпісацца на яе з адпущаных на падпіску сродкаў.

З такімі думкамі і пачалася акцыя «Краязнаўчая газета» – роднаму краю!». Яна мусіць паспрыяць не толькі падпісцы на выданне, але і дапаможа апэратыўна данесці інфармацыю пра новыя знаходкі ў даследаваннях канкрэтнага рэгіёна, умацуе зямляцкія павязі. Многія з неабыхавых людзей у стане падпісаць на газету (на паўгода або на тры месяцы) сваю школу, якую некалі скончылі, бібліятэку, што працуе ў іх на радзіме, іншую навучальную ці культурніцкую ўстанову, урэшце – мясцовае прадпрыемства, прыход праваслаўнай царквы або каталіцкага касцёла, пэўную асобу, якая зацікаўленая ў атрыманні «Краязнаўчай газеты» і яе распаўсюджванні, але не мае фінансавай магчымасці падпісацца.

І вось першыя вынікі. «Краязнаўчая газета» з пачатку ліпеня прыйшла ў некалькі ўстановаў. Школы, якія скончылі, на 6 месяцаў падпісалі галоўны рэдактар выдання Уладзімір Гілеп (*гімназія № 1 г. Слуцка*; выпускнік 1955 г.) і сябра рэдкалегіі газеты Анатоль Бутэвіч (*Сноўская СШ Нясвіжскага раёна*; выпускнік 1966 г.). Дырэктар фонду «Любчанскі замак» Іван Пячынскі на паўгады выпісаў «Краязнаўчую газету» для *бібліятэкі г.п. Любча* – мястэчка, дзе ён нарадзіўся. Ёсць і іншыя адрасы, пра якія рупліўцы, на жаль, не далі нам дакладных звестак.

Акцыя «Краязнаўчая газета» – роднаму краю!» не абмежаваная толькі летам 2016 г. Мяркуем зрабіць яе пастаяннай і спадзяемся, што будучы далучацца іншыя асобы, неабыхавыя да лёсу роднага края, краязнаўства і краязнаўчай газеты. Праз гэта будучы мацавацца і зямляцкія павязі выхадцаў з канкрэтнай мясцовасці, якія раскіданыя па розных мясцінах краіны. А да ўстановаў, якія пачалі атрымліваць з ліпеня газету, маем просьбу: будзем шчыра ўдзячныя, калі вы пазней ужо самі падпішацеся на «Краязнаўчую газету» – каб сустракацца і надалей.

І, вядома ж, удзячныя мы тым, хто падпісаўся на газету самастойна.

Рэдакцыя і рэдкалегія «Краязнаўчай газеты»

Летнік

Сівая даўніна Збарова

З 6 па 25 ліпеня непадалёк вёскі Збароў Рагачоўскага раёна будучы праводзіцца археалагічныя раскопкі на паселеннях позняга палеаліта (14 – 10 тыс. гадоў таму), мезаліта (10 – 6 тыс. гадоў таму), неаліта (5 – 3 тыс. гадоў таму).

Кіраўнікі раскопак: дырэктар Рагачоўскага музея Народнай Славы, магістр гістарычных навук Алег Васільевіч Вараненка (маб. тэл. 8029 389 16 01) і кандыдат гістарычных навук, навуковы супрацоўнік Інстытута гісторыі НАН Беларусі Ігар Мікалаевіч Язэпенка (маб. тэл. 8029 352 19 34). Арганізатары запрашаюць ахотных, валанцёраў далучацца. Пражыванне будзе арганізаванае ў наметавым лагеры на беразе Дняпра. Па ўсіх іншых пытаннях можна звяртацца па пададзеных вышэй тэлефонах.

*Алег ВАРАНЕНКА,
г. Рагачоў*

Раскопкі 2013 г.

На тым тыдні...

✓ **18 і 19 чэрвеня** ў Беларускім дзяржаўным музеі народнай архітэктуры і побыту праходзіў **фэстываль гістарычнай рэканструкцыі «Эпоха рыцарства»**. У праграме фэсту былі відовішчныя спаборніцтвы рыцараў, масавыя баі пешых рыцараў (бугурты), турнір конных рыцараў, алебардыстаў, сярэднявечных лучнікаў, кірмаш рамеснікаў, катанне на конях, выстужэнні сярэднявечных музыкаў, вулічнага тэатра «Вір», танцавальнага тэатра «Flammea», фэнтэзі-фолк праекта «Nevrida», гурта «Стары Ольса».

✓ **19 чэрвеня**, у дзень нараджэння Васіля Быкава, Саюз беларускіх пісьменнікаў і Kniharnia.by прэзентавалі **аўдыяпраект «Лета з Быкавым»**. У папулярных аўдыяфарматах прадстаўлены тры апавесці класіка нацыянальнай літаратуры: «Бліндаж», «У тумане» і «Пакахай мяне, салдацік». Тэксты славутага творцы агучылі актёры Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы. Запіс зроблены на студыі «Нукаріс» кампаніі Prastoga.by. Спампаваць творы цалкам можна на Kniharnia.by.

✓ **22 чэрвеня** ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь адбылася **прэзентацыя выстаўкі фотапрацаў Льва Дашкевіча «Святло і цень»**, якая праходзіла ў Іерусаліме сёлета ў красавіку. У межах афіцыйнага візіту міністра аліі і абсорбцыі Ізраіля, старшыні таварыства беларуска-ізраільскага сяброўства Софы Ландвер адбылася перадача фотавыстаўкі ў дар музею.

✓ **22 чэрвеня** ў Літаратурным музеі Максіма Багдановіча быў зладжаны **музычна-паэтычны вечар «Словы і гукі»**. Пад час яго музычныя творы эпохі барока на гістарычных флейтах-траверсо і блок-флейтах выканалі госці імпрэзы і студэнты класа гістарычных флейтаў Беларускай акадэміі музыкі Алена Машкоўская, Ганна Шафраноўская, Вадзім Матлаш, Аляксей Ладзік ды іншыя.

✓ **25 чэрвеня** Літаратурны музей Петруся Броўкі і грамадская арганізацыя «Беларуская асацыяцыя журналістаў» зладзілі **вандроўку «1.1.1» па Ушаччыне**. Падарожжа было прымеркаванае да 111-га дня нараджэння народнага паэта Беларусі Петруся Броўкі і прысвечанае тром беларускім твор-

Купалле. Яскравая традыцыя ў гонар летняга сонцастання заўсёды напоўненая абрадамі, павер'ямі, любоўнай і аграрнай варажбой. Менавіта ў гэты летні дзень дзяўчаты збіралі купальскія зёлкі, якія мелі асаблівую лекавую моц, а хлопцы рыхтавалі купальскае вогнішча, якое ўвасабляла сонца і надзялялася сілай даваць ураджай і прагнаць смерць.

У праграме свята былі запланаваныя абыход сапраўднай вёскі XIX ст., пляценне вяноў, купальскія ігрышчы, танцавальна-гульнявая праграма, скокі праз вогнішча, варажба і пусканне па рацэ вяноў, пошук папараць-кветкі.

✓ **26 чэрвеня** ў Віцебску пачаўся **III Міжнародны Шагалаўскі пленэр**. Першы такі пленэр адбыўся ў 1991 годзе, другі – у 1997, і пасля дзевятнаццацігадовага перапынку было вырашана ўзнавіць правядзенне імпрэзы. На пленэр запрошаныя дзесяць мастакоў-жывапісцаў з Беларусі, Германіі, Латвіі і Расіі. Цягам двух тыдняў яны будуць працаваць у Віцебску, даваць майстар-класы, выязджаць у Лёзна, Бабічы, Здраўнёва, Полацк.

Пад час пленэру будзе прэзентаваны мультфільм «Марк Шагал. Начало», створаны Нацыянальнай кінастудыяй «Беларусьфільм» і перасоўная выстаўка, створаная кінастудыяй і Нацыянальным гістарычным музеём Беларусі.

Завершыцца пленэр 7 ліпеня, у дзень нараджэння М. Шагала.

✓ **26 чэрвеня** ў Рагачоўскім раёне прайшло свята «Галасы вёсак», якое стала завяршэн-

*На фота Уладзіміра ПУЧЫНСКАГА:
удзельнікі фэстывалу
«Граі, гармонік, звіні, частушка!»*

нем сумеснага праекта міжнароднай тэхнічнай дапамогі «Свет інфармацыі, культуры і творчасці – для ўсіх» (праект ладзіўся пры падтрымцы Прадстаўніцтва Еўрапейскага саюза ў Беларусі). Удзельнікі мерапрыемства наведлі Рагачоў, экамузей «Таямніцы лекавых раслін» у вёсцы Збароў, а ў сельскім доме народнай творчасці аграгарадка Курганне ўбачылі вынікі працы мясцовых ініцыятываў «Рагачоўскія сувеніры», «Карагод музычных вёсак», «Рагачоўскія стравы» ды інш. Таксама ў межах свята ў Курганскім СДНТ быў адкрыты музей пісьменніка-земляка Уладзіміра Кігна-Дзелава.

На фота Наталі КУПРЭВІЧ:
вандроўнікі каля дома Рыгора Барадуліна

пам ушачкага паходжання з заслужаным званнем народны – Петруся Броўку, Васілю Быкаву, Рыгору Барадуліну. Вандроўнікі змаглі на свае вочы ўбачыць, як зберагаецца памяць пра вядомых пісьменнікаў у Год культуры.

✓ **25 чэрвеня** ў Беларускім дзяржаўным музеі народнай архітэктуры і побыту ладзілася

Верцялішкаўскія школьнікі арыгінальна павіншавалі Гроднаводаканал з 140-годдзем

Школьнікі Верцялішкаўскай СШ Гродзенскага раёна зрабілі відэаролік, прысвечаны юбілею заснавання ў горадзе Гродна цэнтральнага водазабеспячэння. Ён падрыхтаваны да раённага этапу IX абласнога краязнаўчага конкурсу «Галасы гісторыі», што ставіць на мэце далучэнне вучняў да навукова-даследчай дзейнасці па вывучэнні рэгіянальнай культурна-гістарычнай спадчыны і яе папулярызацыі.

Конкурс «Галасы гісторыі» даўно зрабіўся традыцыйным і з'яўляецца адным з самых прэстыжных у вобласці. Перамога ў ім з'яўляецца паказальнікам моцы школы, а падрыхтоўка вядзецца задоўга да яго пачатку. Сёлета ён прысвечаны 888-годдзю горада Гродна і ладзіцца ў тры этапы: раённы вочны (праходзіў да 15 лю-

кевіч, Алёна Дайліда, Юля Касцянюкова, Лена Ліс і Вадзім Запаснік.

Відэа распавядае пра гісторыю каналізацыі і водазабеспячэння Гродна са старажытных часоў да сённяшніх дзён і прысвечанае аб'ектам, што да

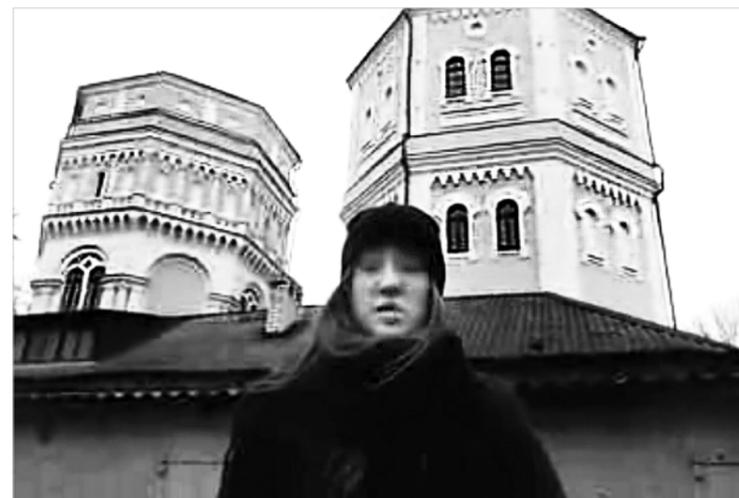
звязаных з водазабеспячэннем у мінулых стагоддзях.

Праца над фільмам заняла тыдзень. Была распрацаваная агульная ідэя праекта, для якога падрыхтавана некалькі варыянтаў. Прычым, ад першапачатковага, ужо завершанага і змантаванага, давялося адмовіцца, каб відэаэкскурсія максімальна адпавядала ўмовам конкурсу. Здымкі адбываліся як у школе, так і ў Гродне, побач ці на месцы колішніх помнікаў. Школьнікам было цяжка сумяшчаць вучобу і неабходнасць падрыхтоўкі да конкурсу, але за кошт апантанасці і працы па выхадных праект быў завершаны. У дадатак быў сабраны каштоўны графічны матэрыял, што даманструе многія страчаныя аб'екты: напрыклад, гродзенскія воданепорныя слупы або калонкі – былія месцы збору гродзенцаў не толькі для таго, каб набраць вады, але і падзяліцца навінамі з жыцця горада. Выкананая відэаэкскурсія ставіць на мэце актуалізацыю старонак нашай гісторыі, на якія звычайна не звяртаюць увагу (але пры гэтым без такіх рэчаў, як каналізацыя і водазабеспячэнне, сённяшняю цывілізацыю ўявіць проста немагчыма). Падрыхтаваны праект – гэта ўдзячнасць супрацоўнікам Гроднаводаканала за іх руплівую працу і магчымасць карыстацца якаснай вадай.

Васіль ГЕРАСІМЧЫК

На фота: кадры з фільма (уверсе) і стваральнікі стужкі

тага), абласны завочны (да 5 сакавіка) і абласны вочны тур (9 красавіка).

Ад кожнага раёна Гродзеншчыны абіраецца адна праца. Але не ўсе маюць магчымасць патрапіць у фінал, бо экспертнае журы адбірае для ўдзелу ў абласным вочным этапе толькі 10 найлепшых, да кожнай з якіх таксама павінен быць падрыхтаваны «партфель экскурсавода»: распрацаваны маршрут з тэкстам да яго, графічнымі ілюстрацыямі і мультымедыянай прэзентацыяй. Менавіта іх аўтары і змагаюцца за першае месца.

Сёлета да раённага вочнага тура ўдзельнікі рыхтавалі краязнаўчыя экспедыцыі па тэме «Страчаная спадчына», прысвечаныя аб'ектам, якія да нашага часу не захаваліся.

Верцялішкаўскія дзевяцікласнікі, удзельнікі гуртка «Юныя краязнаўцы», вырашылі абраць тэму, што не кожнаму прыйдзе ў галаву, але ў святле апошніх падзеяў у Гродне вельмі актуальная. З нагоды 140-годдзя ў горадзе з'явіўся новы музей, прысвечаны вадаправоду (днём яго нараджэння лічыцца 26 лютага (7 сакавіка) 1876 г.). Над праектам працавалі вучні Андрэй Адамовіч, Максім Ваш-

нашага часу не захаваліся. Як, напрыклад, каралеўская прыбіральня Стэфана Багорыя пад назваю «транзіт» у Старым замку, або першы гродзенскі вадаправод, праведзены гандляром Ганусам Фандэбергам у 1629 г. Рэшткі яго былі знойдзеныя ў 1931 г. і пачатку 2000-х блізу Вялікай каральнай синагогі.

Верцялішкаўскія школьнікі зрабілі не проста відэа, а своеасаблівую экскурсію па найбольш цікавых мясцінах,

дзе варта пабываць

Купалаўскія дні

Сёлета святкаванне дня нараджэння класіка беларускай літаратуры Янкі Купалы адзначаецца некалькі дзён, прычым, не толькі ў сталіцы. Мы прапануем чытачам звярнуць увагу, куды можна схадзіць. Праўда, частка мерапрыемстваў ужо прайшла. Спачатку коратка спынімся на іх.

21 чэрвеня адбылася «Купальская ноч у Купалавым доме». У яе праграме былі інтэрактыўная гульня-віктарына «У пошуках папараць-кветкі», «Купальская містэрыя» ад гурта «Талака» кафедры этналогіі і фальклору Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў пад кіраўніцтвам Вячаслава Калацэя і Таццяны Пладуновой, а таксама майстар-класы па пляценні купальскіх вяноў ды па старадаўніх песнях і танцах.

28 чэрвеня каля магілы Песняра адбыліся Жальбіны з нагоды 74-й гадавіны смерці народнага паэта Беларусі, гучалі вершы-прысвячэнні яму; а ў Архікафедральным касцёле Найсвяцейшай Панны Марыі была адслужаная Святая імша.

7 ліпеня супрацоўнікі Купалавага Дома запрашаюць у парк імя Янкі Купалы, дзе адбудзецца **традыцыйны музычна-паэтычны зварот да творчасці Песняра «Палымнае слова Паэта»**. Зазвычай у гэты дзень тут збіраюцца тыя, хто жыве «З Купалам у сэрцы»: паэты, мастакі, барды, даследчыкі, музейшчыкі, іншыя прыхільнікі Купалавай творчасці.

9 ліпеня ёсць нагода наведаць **Вязынку**. Да 134-й гадавіны з дня нараджэння паэта музей сумесна з пісьменнікамі, Маладзечанскім райвыканкамам, Асацыяцыяй «Професіяналы флорыстыкі і цветочнага бізнеса», пры падтрымцы медыцынскай лабараторыі «Сінэво» ладзіць **свята паэзіі, песні і народных рамёстваў «3 адною думкаю аб шчасці Беларусі...»**. Імпрэза ўжо стала традыцыйнаю, з 1972 г. кожнае лета ў пачатку ліпеня Вязынка збірае сяброў.

Прагучаць вершы-прысвячэнні класіку з вуснаў сучасных паэтаў, вершы самога Купалы, пакладзеныя на музыку Уладзімірам Мулявіным (іх выканае Андрэй Скарынкін), можна будзе бабачыць выступленні фальклорнага гурта «Guda», фальклорнага гурта Полацкага дзяржаўнага ўніверсітэта «Варган» і фальклорнага-этнаграфічнага калектыву «Маркаўчанка» (Маладзечна).

Ужо чацвёрты раз пройдзе **«Кветкавы этнафестываль у Янкі Купалы»**, што арганізуе Асацыяцыя «Професіяналы флорыстыкі і цветочнага бізнеса». Галоўнай падзеяй «Кветкавага этнафестывалю» стане конкурс купальскіх вяноў і букетаў «Купальская Краса» і дзіцячы фларыстычны конкурс «Купальская Красачка». Кожны, хто завітае на этнафестываль, зможа паўдзельнічаць у майстар-класе ад прадстаўнікоў Школы прафесійнай фларыстыкі «Арт Лаб» і міжнародных курсаў фларыстыкі «RozaAzoga», а для маленькіх наведнікаў будзе працаваць школа малявання «Eleven-o-four» і дзіцячая інтэрактыўная пляцоўка. Ахвочыя змогуць паўдзельнічаць у пляценні купальскага вянка (ён будзе 4,5 метра ў дыяметры) і стаць часткай самага вялікага спеўнага карагода.

Можна будзе таксама наведаць кірмаш рамёстваў, прадэгуставаць стравы традыцыйнай беларускай кухні, завітаць у мінілабараторыю «Сінэво», узяць удзел у традыцыйных танцах і гульнях ад гурта «Варган».

Пачатак «Кветкавага этнафестывалю» – **10.00**, свята паэзіі і песні пачнецца а **12.00**, збор на спеўны карагод – **17.00**, спуск на ваду самага вялікага купальскага вянка – **17.30**.

10 ліпеня ў мястэчку **Радашковічы** пройдзе **«Купалаў фэст»**. Пачнецца ён са Святой Імшы ў касцёле Святой Тройцы, дзе хрысцілі маленькага Яся Луцэвіча.

Цалкам праграма мерапрыемства выглядае так:

10.00 – 11.00 – Святая Імша ў касцёле Святой Тройцы;

11.10 – 11.30 – мультымедыяная прэзентацыя да 100-годдзя вячэння Янкі Купалы і Уладзіслава Станкевіч «Ісці супольна праз усё жыццё»;

11.30 – 12.00 – «Чытаем Купалу разам»: чытанне вершаў Янкі Купалы пра каханне ўсімі ахвочымі;

12.00 – 12.30 – віктарына «Ці ведаеш гэта пра Купалу?»;

12.30 – 12.45 – перапынак на гарбату і каравай;

12.45 – 13.45 – канцэрт (цымбалы, Алесь Камоцкі, Андрусь Такінданг, «Балцкі субстрат»);

13.45 – 15.00 – крыжаванка «Беларускае вяселле» і заключны акорд: майстар-клас па народных вясельных танцах;

15.00 – Малітва на завяршэнне ў касцёле.

Паводле інфармацыі арганізатараў

Стагоддзі Беларускай Культуры

Часопіс з 2016-га

Невычарпальныя крыніцы Касцюковіцкай зямлі

2 чэрвеня на базе Магілёўскага абласнога метадычнага цэнтру народнай творчасці і культурна-асветнай працы адбылася творчая прэзентацыя Касцюковіцкага раёна «Касцюковічы – вера, надзея, любоў!» у межах абласнога праекта «Фэстываль народных талентаў Магілёўшчыны».

Свята пачалося на тэматычнай пляцоўцы каля будынка цэнтру. Гасцей сустракалі ўдзельнікі народнага ансамбля «Белая Дуброва», якія дэманстравалі элементы абрадавага дзеяння мясцовага «Гусінага свята». Усіх частавалі гусяцінай, стравамі беларускай нацыянальнай кухні. Дапаўнялі пачастункі вясёлыя народныя песні, духавы аркестр і яго салістка Надзея Якушава.

Далей гасцей запрашалі ў фае метадычнага цэнтру, дзе шырока разгарнуліся выставы дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва. Гасці мелі магчымасць не толькі палюбавацца вырабамі касцюковіцкіх майстроў, але і атрымаць урок майстар-класа, набыць упадабаныя рэчы.

Канцэртная праграма «Невычарпальныя крыніцы Касцюковіцкай зямлі» доўжылася амаль дзве гадзіны. Ні адзін калектыў не выходзіў на сцэну двойчы, таму ўвесь час глядачы знаходзіліся ў прыемным чаканні новага, незвычайнага, непаўторнага. Вядучы канцэртнай праграмы ў вобразе Юрыя Жыгамонта (вядучага тэлепраграмы беларускага тэлебачання «Падарожжа дылетанта») не менш харызматычна вёў размову пра сваё вандраванне па Касцюковіцкай зямлі, пра пабачаныя там дзівосы, матэрыяльныя і духоўныя каштоўнасці краю.

Літаратурная ж спадчына Касцюковіччыны сапраўды багатая. Тут нарадзіліся мастакі літаратурнага слова, якія праславілі свой родны край далёка за яго межамі. Адсюль вядуць свой радавод Аркадзь Куляшоў, Іван Чыгрынаў, Аляксей Русецкі, Васіль Хомчанка, Леанід Левановіч, Аляксандр Письмянкоў, і гэты творчы спіс пашыраецца. І цяпер бруцць чыстыя крыніцы паэтычнай творчасці на Касцюковіцкай зямлі. Доказам гэтаму сталі выступленні найлепшых творчых калектываў і салістаў раёна: народнага ансамбля народнай песні «Калініца», народнага ВІА «Этыкет», народнага вакальнага ансамбля «Альянс», народнай сямейна-роднаснай групы «Радня», народных ансамбляў «Бліскавіца», «Надзея», харэаграфічнага калектыву ўзорнага ансамбля «Мазаіка», узорнага ансамбля «Муравушка», вакальнай групы «Цуда-раніца» і інш.

Традыцыйна ў фінале мерапрыемства адбылася ўрачыстая передача сімвала фестывалю наступнаму па чарзе Клічаўскаму раёну. Пospехаў, калегі!

*Наталля ДРОБЫШАВА,
намеснік дырэктара Цэнтралізаванай клубнай сістэмы
Касцюковіцкага раёна*

Фёдар Красюк:

«У Дзятлаве павінна быць Алея славы знакамітых землякоў»

Фёдар Красюк пасля заканчэння Мінскага педінстытута вярнуўся на родную Дзятлаўшчыну. Працаваў настаўнікам, інструктарам-метадыстам на Дзятлаўскай базе юных турыстаў, адказным сакратаром раённай арганізацыі таварыства «Веды». З 1985 года цягам 24-х гадоў быў дырэктарам Дзятлаўскага гісторыка-краязнаўчага музея. Цяпер Ф. Красюк на заслужаным адпачынку. Цікавіцца гісторыяй населеных пунктаў Дзятлаўскага раёна, ён аўтар кнігі «Зецела, або Падарожжа па старых вуліцах Дзятлава» (Гродна, 2013, 2015).

– Спдар Фёдар, Вы шмат гадоў узначалвалі Дзятлаўскі гісторыка-краязнаўчы музей. Што часцей за ўсё прыгадваецца з тых часоў?

– У тыя часы, калі я працаваў у гісторыка-краязнаўчым музеі, пачаў цікавіцца гісторыяй свайго роднага горада, збіраць звесткі пра вуліцы і мясціны, архіўныя фотаздымкі. Па-першае, я сам тут вырас, таму помню, дзе што знаходзілася ў горадзе. Па-другое, распытваў людзей свайго і старэйшага пакалення. З дапамогай знаёмых збіраў інфармацыю і нават не думаў, што гэта выльецца ў нейкі цэласны твор. Штуршком да выдання сабраных матэрыялаў стала падрыхтоўка горада да 500-годдзя. Некаторыя архіўныя звесткі пра вуліцы і плошчу горада дапамог знайсці гродзенскі гісторык Ігар Трусаў, частка матэрыялу была назапашаная мною. Усё гэта і склала кнігу пра вуліцы Дзятлава.

Я назваў кніжку «Зецела, або Падарожжа па старых вуліцах Дзятлава» як светлы ўспамін аб сваім маленстве. Зецела – гэта балцкая форма назвы Дзятлава. Чаму балцкая? Рэч у тым, што вакол Дзятлава ў старажытныя часы былі расселеныя балцкія плямёны прусаў і бартаў. Нягледзячы на ўплыў беларускага асяроддзя, беларускай і польскай моваў, яны збераглі праз вякі сваю гаворку. Жыхары навакольных вёсак так і гаварылі: «Пойдзем да Зецелы».

Да абласных «Дажынак», якія летась прымала Дзятлаўшчына, было прымеркаванае другое, дапоўненае, выданне кнігі. У яго дадаліся новыя звесткі пра ўладальнікаў Дзятлава, план мястэчка 1848 года і фотаздымкі.

Кніга адрасаваная ўсім, хто цікавіцца гісторыяй горада Дзятлава. У той жа час выданне можа стаць добрым падмуркам для студэнцкіх праектаў, падрыхтоўкі ўрокаў гісторыі ў школе. Апроч змешчанага матэрыялу ў кнізе пададзены немалы спіс літаратуры, які таксама можа прыдасца ў навуковых і краязнаўчых пошуках. Да таго ж, пагартаць кнігу будзе прыемна тым людзям, якія пераехалі з Дзятлава, але помняць і любяць свой горад.

– І ўсё ж пра гісторыю Дзятлаўшчыны і яе знакамітых уладжэнцаў вельмі мала напісана і выдадзена гісторыка-краязнаўчых кніг. Чаму так?

– Напэўна, таму, што няма свайго пісьменніка-краязнаўца, які б ахвяраваў уласным часам са слабой надзеяй калінебудзь выдаць сваю працу. Раённая ўлада не цікавіцца гісторыяй раёна. Няма гро-

шай, скажа яна? Але калі быў загад выдаць кнігу «Памяць», то грошы, памятаецца, хоць з цяжкасцю, але знайшліся.

– Каго са слынных людзей Дзятлаўшчыны трэба сёння ўшанаваць? Пра каго са знакамітых дзятлаўчанаў сёння наогул забыліся?

– Я ў гарадскім парку зрабіў бы Алею славы сваіх знакамітых землякоў, людзей, якія нарадзіліся тут, нешта зрабілі для Дзятлаўшчыны (прыкладна, як у Свіслачы), змясціў бы не фотакарткі, а скульптурныя кампазіцыі. Прыклаў бы ўсе намаганні, каб зберагчы і адрэстаўраваць дзятлаўскі палац Радзівілаў, сядзібу сусветна вядомага вучонага Ігната Дамейкі ў Жыбартаўшчыне. Калі палац не ўключыць у наступную праграму па рэстаўрацыі помнікаў гісторыка-культурнай спадчыны, ён загіне, як амаль загінула сядзіба І. Дамейкі. Добра не

ведаю, у якім цяпер стане парк у Міроўшчыне, дзе знаходзілася сядзіба Стравінскіх, сваякоў вядомага кампазітара, бо там даўно не быў. На тэрыторыі раёна трэба было б адзначыць месцы, дзе адбываліся цікавыя гістарычныя падзеі, дзе жылі людзі, якія нешта карыснае рабілі для свайго краю, паставіць ім памятныя знакі. Напрыклад, Канстанціну Астрожскаму, заснавальніку мястэчка, Казіміру Сапегу, які пабудаваў дзятлаўскі касцёл, Мікалаю Радзівілу, які аднавіў палац, паэту Юльяну Корсаку, вучонаму Тамашу Жаброўскаму, мастаку Вікенцію Дмахоўскаму, якія працавалі ў XIX стагоддзі. А таксама дзеячам нацыянальнага адраджэння, пісьменнікам і паэтам Вячаславу Адамчыку, Аляксандру Бяленку (Н. Жальба), Івану Івашэвічу (Пятрусь Граніт), Івану Пышко (Гарасім Прамень), Сяргею Сіняку (Сяргей Хмара), Віктару Шымуку. Сёння мы зусім забыліся пра дзеячаў яўрэйскага насельніцтва Дзятлава, а сярод іх ёсць і сусветна вядомыя асобы. Але ў першую чаргу трэба ўшанаваць знакамітых беларусаў Дзятлаўшчыны.

– Якія цікавыя экспанаты траплялі ў Дзятлаўскі музей за Вашую бытнасць там дырэктарам?

– За маю бытнасць самым вялікім дасягненнем, я лічу, было набыццё музеем керамічнай калекцыі, а таксама жывапісных працаў мастака Мікалая Несцярэўскага – нашага земляка. У музеі знаходзіцца на захаванні каля 300 яго працаў. Паспелі таксама набыць цікавыя рэчы часоў існавання Заходняй Беларусі.

*Сяргей ЧЫПРЫН, фота аўтара
На здымку: мастак і кераміст Мікалай Несцярэўскі
і Фёдар Красюк*

Спадчына ў небяспецы

Палац Радзівілаў у Дзятлаве

Рамантычны свет беларускай шляхецкай сядзібы даносяць да нас шматлікія маэнткі, што захаваліся да гэтага часу. Гаспадарчая дзейнасць, заняткі мастацтвам, балі, паляванні, гуляні, сельскія святы, чытанне ў сядзібнай бібліятэцы, сама беларуская прырода – усё гэта нараджала філасофска-сузіральніцкае ўспрыманне навакольнага свету, уплывала на характар чалавека.

У нашым горадзе на беразе ракі Дзятлаўка, перад возерам, стаіць мураваны палац былога маэнтка Радзівілаў. Першапачаткова ў 1508 г. Канстанцін Астрожскі пабудаваў на гэтым месцы драўляную земляную крэпасць. Аднак пад час Паўночнай вайны яна была

разбураная. Тады ў замку, па водле легенды, знаходзілася штаб-кватэра Пятра I. Пасля Паўночнай вайны і да 1790-х гг. Рэч Паспалітая не ўдзельнічала ў войнах, што садзейнічала аднаўленню і развіццю гаспадаркі. У XVIII ст. крэпасць страціла сваё абарончае значэнне,

і ў 1751 г. на месцы драўлянай цытадэлі па фундацыі Дамініка і Мікалая Фаўстына Радзівілаў архітэктар Д. Фантана пабудаваў каменны палац-рэзідэнцыю.

Сядзібны комплекс уключаў палац, гаспадарчыя пабудовы, парк. Палац уяўляў сабою двухпавярховы прамакутны будынак на высокім цокалі. Спачатку быў завершаны высокім вальмавым дахам і бакавымі трох'яруснымі вежамі з шатровымі завяршэннямі.

На франтоне галоўнага фасада збераглася арнаментальна-геральдычная пластыка: ляпны гербавы картуш князёў Радзівілаў, партрэтныя барэльефныя медальёны, перапляценні лісця, гірляндаў, драпіровак. Па перыметры будынак апазваны міжпавярховым і завершаным карнізамі. Яшчэ ў пасляваенны час у нішах знаходзіліся скульптуры. Знешні выгляд палаца значна змяніўся з-за стварэння сучасных прамакутных вокнаў: раней яны мелі прыгожую арачную

форму, сляды якой яшчэ можна заўважыць на будынку. Куты будынка ўмацаваныя контрфорсамі – верагодна, гэта часткі старажытнага замка.

Планіроўка палаца традыцыйна была анфіладная. Цэнтральнае месца займала двухмаршавая лесвіца, якая вяла да параднай залы. Пад будынкам размяшчаліся падвалы, перакрытыя цыліндрычным скляпеннем, і кацельня, якая ацяпляла палац праз унутрысценныя дымаходы.

У канцы XVIII ст. вакол палаца быў разбіты парк у англійскім стылі. Яго ўпрыгожвалі масты, павільёны, альтанкі.

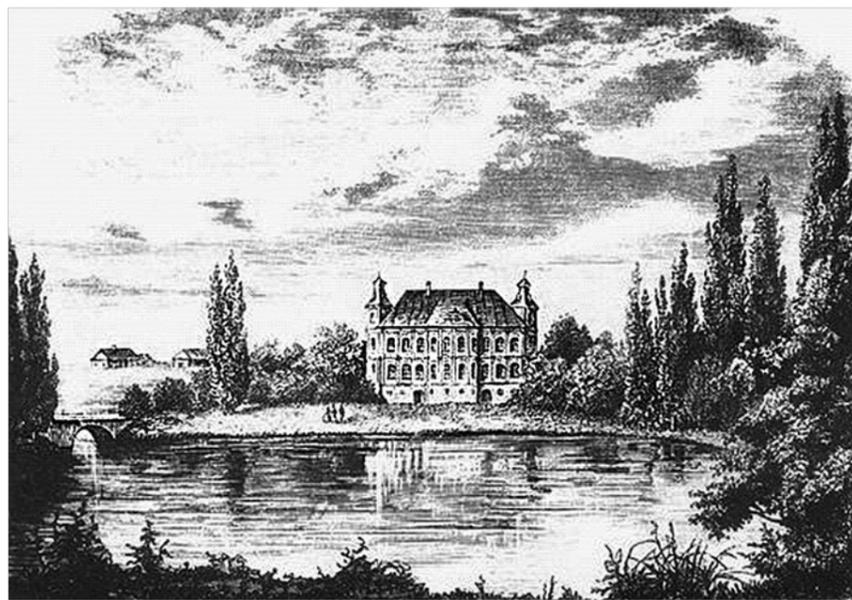
Пасля ўдзелу апошняга ўладальніка Дзятлава Адама Солтана ў паўстанні 1830 – 1831 гг. палац перайшоў у дзяржаўную ўласнасць. Спа-

чатку ён быў прыстасаваны пад шпіталь, потым – пад кавалерыйскую казарму. На пачатку XX ст. у будынку палаца размяшчалася двухкласная школа, у 1930-я гг. – сіроцкі дом для дзяўчынак. Пасля Вялікай Айчыннай вайны і да нядаўняга часу будынак быў прыстасаваны пад медыцынскую ўстанову, сёння ж ён увогуле не эксплуатуецца.

Дзятлаўскі палац Радзівілаў уключаны ў Дзяржаўны спіс гісторыка-культурнай спадчыны Рэспублікі Беларусь, з'яўляецца агульнаацыянальнай каштоўнасцю.

Дзінара
ХАРОШКА,

дырэктар Дзятлаўскага
дзяржаўнага гісторыка-
краязнаўчага музея

Дзятлаўскі палац Радзівілаў на малюнку Н. Орды

У кожнага чалавека, які меў шчасце нарадзіцца на зямлі, ёсць родны куточак, адзіны і непаўторны. Тут і прырода прыгажэйшая, і сонца свеціць ярчэй, і вада ў калодзежы найсмачнейшая ў свеце... Да гэтых мясцінаў імкнецца стомленая рознымі нягодамі душа, бо тут заўсёды светла і добра, ёсць вера і надзея, падтрымка і дапамога.

Вёска Рассвет у Акцябрскім раёне – самабытная, багатая на шчырых і працавітых людзей і шчодрая на таленты. Калі пагаворыш з людзьмі, паглядзіш, як яны займаюцца сваімі справамі, абавязкова пагодзішся з тым, што «ў родным краі – як у раі».

У вёсцы добра ведаюць майстрыху-вышывальшчыцу Ніну Русую. Жанчына яна надзвычай сціплая і лагодная, але са сваім поглядам на рэчы, з крытычным стаўленнем да жыцця. Нарадзілася Ніна Дзянісаўна ў вёсцы Гадуні ў 1950 г., у шматдзетнай сям'і калгаснікаў. Пасля вучобы ў Добрушы дзяўчыну накіравалі працаваць кінамеханікам у вёску Рассвет, дзе яна і засталася. З'явілася сям'я, разам з мужам Васілём Данілавічам выхавалі чатырох дзяцей. Зараз яны ўжо дарослыя, жывуць у горадзе, маюць свае сем'і. Стала большай сям'я Русых: у бабулі і дзядулі – шэсць унукаў і двое праўнукаў. Ёсць кім ганарыцца!

– Вышываннем зацікавілася яшчэ ў дзяцінстве, неўзгадоў 10 мне было, – расказвае Ніна Дзянісаўна. – Адна з нашай вялікай сям'і

заялася гэтай справай. Жаданне вышываць нарадзілася неяк выпадкова, само па сабе. Вучылася ў вясковых жанчынаў і дзяўчатаў. Забегу, бывала, да суседкі, а тая за працай. Стаю, прыглядаюся, запытаю,

ваю адну кветку, а ўжо бачыцца другая. Не паўтарыўся ні адзін малюнак. Што ні вышыўка – то новы ўзор. Паглядзелі госці: дзіва! Вельмі хвалілі. А мне прыемна, што людзям спадабалася.

Святло душы і спрытнасць рук

што ды як. Тая мне і паказвае. Потым сама патроху пачала спрабаваць. Гляджу – атрымліваецца. Падабалася ніткі падбіраць да узораў, вельмі ж прыгожыя яны: яркія, рознакаляровыя, розных адценняў... Так потым захапілася, што амаль увесь вольны час толькі вышываннем і займалася, не глядзела і на святыя дні. Маці сварылася за такое непаслушэнства, дык я хавалася ў картаплянік і там вышывала.

Размова аб захапленні час ад часу перарываецца ўспамінамі аб жыццёвых падзеях, працы, выхаванні дзяцей, потым зноў вяртаецца да рукадзелля. Н. Русая ўзгадвае:

– З задавальненнем вышывала сяброўкам на вяселле. На адно вяселле трэба было чатыры ці болей ручнікоў вышыць. А якія кветкі на іх будуць – не ведала. З'яўляліся яны неяк самі, у час працы. Вышы-

За працай усе думкі Ніны Дзянісаўны звязаныя з тым малюнкам, што ажывае пад яе спрытнымі рукамі. У вышывальшчыцы свой почырк. Кожны ўзор непадобны на іншы, ніткі падбіраюцца па колеры: то аднолькавыя, то з легкім адценнем, каб кожная кветка натуральна выглядала, а разам з іншымі краскамі каб атрымаўся прыгожы і гарманічны малюнак. Вышывае Н. Русая сурвэткі, ручнікі, настольнікі, накідкі... Узоры самыя разнастайныя: тут і сінія валожкі рассыпаліся сярод кумачовых макаў, ззяюць у сакавітай зелены ганарлівыя ружы, сціплыя кветкі івана-ды-мар'і... Кожная рэч яшчэ і аздобленая беласнежнымі карункамі. Што ні праца – шэдэўр!

Майстрыха дастае з шафы рэчы, перабірае: гэта для ўнучкаў, гэта на чырвоны кут – набожнікі, якія вешаюць на абраз насупраць увахода...

Калі стала Ніна Дзянісаўна расказваць пра сваё майстэрства, як засвяцілася яна добразычлівасцю, адкрытасцю! Праўда, сказала сціпла, трохі з роспаччу ў голасе: «А нікому гэта цяпер не трэба, сучаснае ўсё ў модзе». Ды хочацца запярэчыць: патрэбна, яшчэ як патрэбна! Вунь колькі характараў ў гэтым убранстве, якім можа пахваліцца не адна вясковая беларуская хата.

Умелыста сваё Ніна Дзянісаўна перадала ўнучцы Антаніне, дачцэ малодшага сына Васіля. З гонарам паказвае жанчына вышыўкі ўнучкі, падараваныя любімай бабулі, і радуецца, што справа гэтая не перарвецца, будзе працягваць яе пераемніца з роду Русых. Глядзіш, і з яе атрымаецца выдатная майстрыха.

Ніна Дзянісаўна – частая госця імпрэзаў у нашай вясковай бібліятэцы. Не адмаўляецца яна прыйсці на краязнаўчыя гадзіны, правесці майстар-класы для дзетак, асабліва дзяўчынак, якія пад спрытным кіраўніцтвам вопытнай вышывальшчыцы патрошку спрабуюць сябе ў рукадзеллі, вучацца ствараць прыгажосць сваімі рукамі.

Даўно захапляюся Нінай Дзянісаўнай. Цяну яе талент, вернасць любімай справе – без іх не нарадзілася б столькі цудоўных працаў, не проста прыгожых, а нібы поўных святла і цеплыні, якімі багатая душа вышывальшчыцы.

Тамара САВЕЛЬЕВА,

бібліятэкар Рассветайскай сельскай
бібліятэкі Акцябрскага раёна

Акраец хлеба і глыток вады Іўеўшчыны

З Іўеўшчынай звязаныя лёсы людзей, якія пакінулі значны след у гісторыі ўсёй краіны. Сярод іх – празаік, паэт, грамадскі дзеяч, член Саюза беларускіх пісьменнікаў і Саюза пісьменнікаў Расіі Іван Карэнда.

На творчым рахунку Івана Арсеньевіча кніга лірыкі «Белыя наліў», кніга для дзяцей «На загадкі ёсць адгадкі», зборнік лірычных песень «Знічка» (кампазітар Мікола Луцкоў), кніга прозы «Воплаўская гасця», а таксама зборнікі вершаў «Апошняя малітва» на балгарскай мове і «Васількі надзежды». Ён складальнік кнігі «У вянок Адаму Міцкевічу».

У вершы «Беларусь» ён напісаў:

*Дзе ні быў я ў далёкіх краях,
Ты душу спавіваеш журбою,
Снішся мне, Беларусь дарагая мая,
Сэрца прагне сустрэчы з табою.*

*Дзе ні быў я ў далёкіх краях,
Па якіх толькі сцежках ні крочыў, –
Не знайшоў прыгажэй, як старонка мая,
Як твае, Беларусь, васільковыя вочы.*

*Дзе б ні быў я ў далёкіх краях,
Куды б лёс ні закінуў, – я знаю,
Што заўсёды чакае Радзіма мая...
Ёй сыноўскай любоўю навек прысягаю.*

Нарадзіўся І. Карэнда ў 1950 годзе ў вёсцы Крывічы Іўеўскага раёна. Пасля заканчэння Крывіцкай васьмігодкі вучыўся ў Морынскай сярэдняй школе. І выбраў прафесію настаўніка. У 1971 годзе закончыў беларускае аддзяленне філалагічнага факультэта Гродзенскага педагагічнага інстытута.

Беларускую мову і літаратуру выкладаў у Ракавіцкай сярэдняй школе Шчучынскага раёна, а з 1972 года знаходзіўся на камсамольскай і партыйнай рабоце. З 1991 года – у Дзяржаўным камітэце Рэспублікі Беларусь па друку, з 1992 года займаў пасаду намесніка міністра інфармацыі, з 1994-га – намесніка міністра культуры і друку. З 1996 па 2001 год працаваў у Маскве, на пасадзе начальніка Галоўнага сацыяльнага ўпраўлення апарата Выканаўчага Камітэта Супольніцтва Беларусі і Расіі, по-

І. Карэнда

тым Саюза Беларусі і Расіі, начальніка Дэпартамента сацыяльнай палітыкі Пастаяннага Камітэта Саюзнай дзяржавы.

С. Мірончык і І. Карэнда

«Так склалася, – піша ў газеце «Іўеўскі край» Іван Арсеньевіч, – што лёс закінуў мяне ў Расію, але думкамі і сэрцам я штодзень на Беларусі. Найперш – у родных Крывічах, дзе нарадзіўся і вырас, дзе сёння для мяне ёсць надзейны прытулак.

Я ўспамінаю пра многае, што дала мне іўеўская зямля. Згадваю з вялікай удзячнасцю людзей, якія сталі для мяне прыкладам высокай чалавечнасці. І тых, каго ўжо няма, і тых, з кім чакаю новых сустрэч...»

Калі трапляеш на радзіму выдатнага чалавека, стараешся знайсці вытокі яго таленту ва ўсім – у мясцовай культуры, далёкай і блізкай мінуўшчыне, нават у тутэйшых краявідах.

Змалку хлопца вабілі прыгожыя мясцовыя прасторы, імклівы і лагодны Нёман. Як бы далёка ні закідваў яго лёс, усё роўна цягне дамоў, да родных вытокаў, да роднай зямлі. Тут жывуць сва-

які, сябры, суседзі. Тут на крывіцкай зямлі родныя, блізкія і знаёмыя яму людзі. Таму, калі выдаецца вольная хвіліна, прыязджае ў родную вёску, у родны куточак, каб пабыць у сваёй хаце, пахадзіць па падворку, прыбраць у двары, а пасля спяшаецца на бераг ракі, каб удыхнуць свежага паветра, забыць пра імкліваю мітусню ў цяністым гушчары лесе. Бадай, таму і нарадзіўся верш «Бацькаўшчыне»:

*Акраец хлеба і глыток вады,
Святло кахання і букет рамонаў
Дала ў дарогу мне на шчасце ты,
Мая Айчына, родная старонка.*

*Ці ўдзячны я за шчодры мой надзел,
За спадчыну багатую такую,
Ці радуе пражыты мною дзень
Тваю душу, што рэдка не смуткуе?*

*Твой сын, я мушу шчырым быць заўжды,
Аплачваю працай твой крэдыт даверу
І засланяць сабою ад бяды
Цябе ў часіны непагадзі шэрай.*

Колькі гадоў таму ў Іўеўскай цэнтральнай бібліятэцы адбылася сустрэча са знакамітым земляком І. Карэндам. Прысутным пашчасціла – гасць тады чытаў вершы, якія яшчэ нідзе не друкаваліся. Першымі іх пачулі людзі зямлі, якая натхняла паэта і на творчасць, і на жыццё, годнае чалавека.

У вершах І. Карэнды – подых вечнасці і трапяткія імгненні нашых дзён, покліч сівой даўніны, прашчураў – крывічанаў, хараство роднай прыроды і чысціня душэўных памкненняў. У яго вершах няма пышных і гучных словаў пра любоў да Радзімы, маці, але кожны радок гаворыць пра гэта шчыра, на ўсю моц:

*Шмат бачыў прыгожых краін я на свеце,
Дзе мне расцілалі гасцінна абрус,
А ты мне адна яркай зоркаю свеціш,
Любая, родная Белая Русь.
Ты – радасць мая, і надзейны прытулак
У непагадзь-слоту і сонечны дзень.
Тут цёплыя рукі самотнай матулі
Мне грэюць душу, як нішто і нідзе.*

Творчы працэс, як вядома, заўсёды загадка. Спадзяемся, Іван Арсеньевіч яшчэ доўгія гады будзе радаваць сваіх землякоў новымі творами.

*Ірына ЖЫШКО,
бібліятэкар Іўеўскай
раённай бібліятэкі*

Рэклама ў бібліятэцы

Гэныя, у імклівы час усеагульнай інфарматызацыі ды інтэрактыўна, усё, што не змагло прыставаць пад папулярныя лічбавы фармат, здаецца састарэлым і непатрэбным. Вязлітасны дух часу аднымі з першых адчулі бібліятэкі. На жаль, блукаць сярод бясконцых стэлажоў, клапатліва аглядаючы кожны том і перагортваючы старонкі, цікава толькі людзям старой фармацыі, новае ж пакаленне прывабіць у храм кнігі практычна немагчыма. Ды і ці трэба, бо любую інфармацыю можна знайсці ў інтэрнэце: хутка, зручна, з дастаўкай на дом. А бібліятэкам прадказваюць сумную будучыню, быццам бы з часам ператворацца яны ў музеі, у якіх захоўваюцца фаліянты часоў прапрадзядулевай маладосці і дзе будуць праводзіць экскурсіі для аматараў даўніны. Аднак самі бібліятэкары глядзяць у будучыню з асцярожным аптымізмам: не складаюць глабальных планаў, але і паміраць не збіраюцца.

Пацвярджаннем гэтаму стаў чарговы семінар у Астравецкай раённай бібліятэцы, тэмай якога было актуальнае пытанне – «Выкарыстанне бібліятэчнай рэкламы ў дзейнасці бібліятэк».

Галоўныя задачы і праблемы агучыла намеснік дырэктара Астравецкай раённай бібліятэкі Вольга Пінчук. Спецыялісты аддзела бібліятэчнага маркетынгу і аддзела абслугоўвання выступілі з дакладамі па рэкламнай дзейнасці бібліятэк. Аўдыторыя пазнаёмілася з відамі бібліятэчнай рэкламы, вы-

ставачнымі тэхналогіямі ў бібліятэчна-інфармацыйнай дзейнасці, крыніцамі стварэння іміджу бібліятэк у інтэрнэце. Для сельскіх бібліятэкараў быў праведзены майстар-клас па стварэнні буктэрэйлераў – невялікіх відэаролікаў, што ў адвольнай мастацкай форме распавядаюць пра літаратурны твор; гэта сучасны сродак эфектыўнай рэкламы кнігі. Супрацоўнікі раённай бібліятэкі прадэманстравалі свой буктэрэйлер на кнігу А. Мальдзіса «Восень пасярод вясны».

Затым сваім досведам падзяліліся супрацоўнікі сельскіх бібліятэк, яны расказалі пра віды і магчымасці рэкламы ў сельскіх установах, паказалі прыклады рэкламна-інфармацыйных выданняў.

Удзельнікі семінара абмяркоўвалі магчымасці бібліятэк у рэкламаванні сваёй дзейнасці на прасторах інтэрнэту.

На дом сельскія спецыялісты атрымалі заданне па стварэнні акаўнта бібліятэк у сацыяльных сетках, выпуску рэкламнай прадукцыі і папулярызаванні сваіх устаноў.

Густрача і абмен досведам атрымаліся змястоўнымі і карыснымі, выступленні творчымі і запамінальнымі.

Бібліятэкі павінны выбіраць той шлях, які дапаможа адкрыць для карыстальнікаў больш шырокія магчымасці ў інфармацыйнай прасторы. Ме-

навіта рэклама стане першым і самым прадуктыўным сродкам у распаўсюджванні бібліятэчных паслугаў.

*Ганна КЕРЭЛЬ,
бібліятэкар аддзела
бібліятэчнага маркетынгу
Астравецкай раённай бібліятэкі*

У народным побыце і ў абрадах беларусаў, як і ў нашых суседзяў, ручнік мае не толькі ўжытковое прымяненне, але, напэўна, і магічнае, бо без яго не адбываецца аніводзін сямейны абрад. Тут і радзіны, і вяселле, і пахаванне. Цікавы існаваў звычай, а магчыма, ён і цяпер існуе, у вёсцы Хатынічы Ганцавіцкага раёна. Маці сына, якога ўжо трэба было ажаниць, ішла да аблюбованай дзеўкі і садзілася на доўгую лаву пад ручнік, які вісеў на кручку, замацаваным у прадоўжнай сцяне. Аб чым бы яна ні гаварыла ў гэтай хаце, ужо ўсе ведалі, чым закончыцца гутарка, ведалі, чаго яна прыйшла, навошта села пад гэты ручнік. І бацькі дзеўкі, і сама дзеўка ўжо абдумвалі, што яны ёй скажуць на яе

Песні пра ручнікі

прапанову. І калі тая маці жаніха казалася пра мэту прыходу, ёй давалі адказ – або згаджаліся, або адмаўлялі. І вось гэтыя ручнікі, без якіх не абыходзілася ні адно вясковое вяселле, апаэтызаваныя ў народзе, і пра іх спяваецца ў многіх песнях.

Мне ўспамінаецца, як у 1960-я гады па ўсесаюзным радыё перадавалі ўкраінскія і беларускія песні. Я іх з захапленнем слухаў на сваёй службе ў Ноўгарадзе, тым больш што гэта мне не забаранялася

рабіць. Нават маглі за гэта і пахваліць. І вось тады ні адзін канцэрт з Кіева і з Мінска не быў без ручнікоў. І што самае дзіўнае: некаторыя дзяўчаты з Наўгародскага абласнога выканкама завучылі беларускую песню М. Пятрэнка на словы Веры Вярбы «У суботу Янка ехаў ля ракі» і маглі яе праспяваць, каб парадаваць мяне. Яны хвалілі гэтую песню.

Нядаўна я прачытаў артыкул Сяргея Панізьніка «Цалаваў Алёнку Янка над вадой», што быў надрукаваны ў «Краязнаў-

чай газеце» (№ 20 за 2016 г.). Там сказана, што ён запісаў народную песню «Ручнікі плылі» ў суседняй са сваёй вёсцы Латышы Даўгінаўскага сельсавета Мёрскага раёна 2 ліпеня 1961 года ад Ядвігі Антонаўны Сялюн. Прыведзены тэкст песні Веры Вярбы і песня Я. Сялюн. Яны блізкія па змесце, але розныя. Няма сумнення, што спявачка Ядвіга спявала гэтую песню на іншую мелодыю. Песня на мелодыю М. Пятрэнка прагучала толькі праз год. І песня гэтая ўдалася. Бо песня

маёй маці «Па вулачцы новенькай» і песня ў апрацоўцы Рыгора Шырмы «Дубочак зялёненькі» аднолькавыя па змесце, але апрацаваная кампазітарам гучыць лепш, чым народны арыгінал.

Чаму ўдалася песня Веры Вярбы? Звярніце ўвагу на яе змест. Каханне, атрыбут вяселля ручнікі, пацалункі, чыстая вада і нацыянальныя імёны Алёнка і Янка. Усё разам з народнай мелодыяй стварылі ёй належны поспех у Расіі.

Спадзяюся, што чытачы «Краязнаўчай газеты» раскажуць цікавыя гісторыі і пра іншыя папулярныя беларускія песні.

Сымон
БАРЫС

Купалле

«Дзеці, хадзіця ў лес за папараццю!» Мы, бедныя, ходзім, шукаім папараць. Не найдам. А што дзелаць? А там адзін хлопец быў, такі шустры: «Дзеўкі, шчас прыдумаім!» У лесе найдам які цвяток красівы. Возьма ён жыгальца, праколя, туды ўсодзя. Ідом. Баба старая: «Дзетачкі, ідзе вы былі?» – «А, во, купальскага цвета нашлі! Паглядзі!» – «Збрыхалі. Папараць ніхто не знаходзя». – «Мы знайшлі! Хадзі паглядзі: з папараці цвет. Папараць расцвіўся». Бабе нашай пакажам. Яна: «Ай-я-яй! Нада вам абманываць людзей?» Мы: «Баб, а чаго?» – «А колькі людзі жывуць, папаратнага цвеціка не знайшлі ніхто». І хадзілі і ноччу, у нас, там, сухоя балота, вырастая такі шырокі і адна сцябліна. І яна не цвяла. Усякія сарты папаратніка: два ілі тры.

Мы зналі, што Купалле, но там жа... ніхто ў Закружжы... Дак толькі баба пашле: «Дзетачкі, ідзіця папараці ў двор, штоб скаціна, як з поля гонюць, так штоб жа, эта ж лета, і ў пуні яна вясіць. Дак яна ў пуні павеса, завяжа, бягіця к Купаллю, сёдня – Купалле ўвечары, дак: «Ідзіце ў лес да нарвіця!» Мы пойдзем, абярэмак нарвом, прынясома, у нас лес – блізка, прынясом, яна ўжо звяжа, павеса ў сараі. Эта, штоб не вяліся, калісь жа, што шчыкоча коней – ласічка. Дак во, ласічка сядзя і на кароў. Калісь у мяне карова, вот стукая ночы, я пуню адчыню, свет запалю: німа нічога, а карова стаіць мокрая, такая мокрая, як хто вадой. І вот расой такой, як раса. Пачала людзям казаць, яны гаваряць: «Вазьмі казінаю кожу павесь, у каго козы да лупяць. Яны запаху баяцца». І прыходзілі шаптальні. Прыходзіла маладзіца, яна ўмела шаптаць. Нічога не памагая. Кожды дзень яна мокрая. А тады, казінаю кожу як павісела, усё. Ну і керасінам я абліла. І усё. Прыду – сухая карова. Што іе мучала? Хто кажа, што

вуж абвіваецца і піў іе малака. [Ласічка – яна сама па сабе альбо яе насылаюць?] Ласічка, яна заводзіцца ў сараі, і еслі конь ці карова, садзіцца, штоб карова ня дастала, і яна іе шчакоча і шэрсьць вырывае, і карова пацея ці конь, яна ліжа расу тую – на шэрсьці раса. І калісь у калхозі жэрыбец быў, дак конюх і кажа: «Хтось катаіцца ноч». А бабы, там, старыя гаваряць: «Ня хтось! А кожу нада павесіць». Тады, у адне, там, маладзіцы былі козы, ён пайшоў узяць, брыгадзір гаворыць: «Ідзі вазьмі». І павесілі там на сцяну, прыбілі. І усё. Ня стаў жэрыбец болей пацець. А ён тады ліжа пот еты.

Купалля. Эта ціперь ужо здзелалі празнік Купалля. А тады Купалля, баба скажа: «Сёдни дзень Купалля». Ну і усё. «Ідзіця, дзеці, папараці ў двор прынясіця». Яна клала папараць у сараі, утыкала. Папараці ж каровы не ядуць. Дак яна: «Бярыця, утыкнём!» Утыкня ў сцяну папараць тую, у хаці паложы. [А для чаго тая папараць?] Эта калі б счас бы – папытаў. А тады кладзе баба, эта бабіна дзела. Будзіма казаць: «Мам, баба, папараць вон прыняслі, дак панясла ў пуню!» – «Баба зная нашто!»

На Купалля, напрымер, ціпер, во, ночы ня спяць, абы гарэлкі напароцца, а тады ідуць, ну, Купалля, чорныя ягады ўжо ё, чорныя ягады спеяць на Купалля. Вот мы пойдзіма... Баба: «Дзеці, Купалля! Ідзіця ў ягады!» Мы ўжо сабіраімся, усі на пасёлку. У нас за гародамі балота перейдзіш – ягады – вот аж чорна! Ідзе цвяток зрываіма, прыносім, увечары матка нам з цвятоў, тады ж багата – люцікаў, усякіх званочкаў – нарвома на поплаві, у ляску цвятоў... Прынясом, баба і матка ўжо вяночкі плятуць нам на галоўку: мне, Тусі, Машы, Ягору – хлопец – усё адно вяночкі ўсім. Яны сядзяць, «Купалінку» ету пяюць.

Купалінка-Купалінка,
Цёмная ночка,
Цёмная ночка,
Дзе ж твая дочка?
Мая дочка ў чыстым полі,
Белу ружу поля,
Белу ружу поля,
Белы ручкі коля.
Купалінка-Купалінка,
Дзе ж твая дочка?
Мая дочка ў цёмным лесі
Травы сабірае,
Травы сабірае,
Дзетачак купае.
Травы сабірае,
Дзетачак купае.
(Вот якся ж, што ў лячэбных травах
дзетачак купае.
Купалінка-Купалінка,
Дзе ж твая дочка?)

Мая дочка па ляску гуляе, лячэбныя травы дзеткам сабірае. Лячэбныя траўкі дзеткам сабірае і малых дзетак у купелі (начоўкі такія) купае).

Купалінка-Купалінка,
Дзе ж твая дочка?
Мая дочка ў лужочку
Цвяточкі зрывае,
Цвяточкі зрывае,
Вяночкі сплітае,
Дзеткам надзявае
(Маленькім дзеткам
На галоўкі надзявае.
І ў чыстай рячыцы галоўкі абмывае).

Па-свойму... У кождым... А ў Падкаменні не так пелі. Штось трохі, ну, ня так. Эта Мар'юшка ўсё хадзіла к нам, у іе дваюрадняя сястра тут жыве, дак яна хадзіла сюда. Прыдзя, гаворыць: «Прышла ў Амяльню ў пірагі. А то ў ягады німа ўрэмя хадзіць, дак я не хадзіла, дак прышла ў пірагі». Тут жа ўсі: «Ой! Госць прышоў!» Тут Падкаменне ад Амяльнюга... Куры тыя сюды заходзяць крайнія...

Людскія... Дак яна прыдзя. «Госць к нам прышоў!» І ўжо пірагоў ёй дадуць есць, і дамоў дадуць. А сюда дак сабіраюцца ўсі. Ну, інцэрэсна, дзе багата людзей... На сярэдак. А ціперя-ка із-за гарэлкі сабіраюцца. Дак Мар'юшка праяе сваю, у яе голас тож харошы быў... Штось трохі да ня так. Яна гаворыць: «Я ўмею па-свойму і па-вашаму».

Купалінка-купалінка, цёмная ночка,
Цёмная ночка, і дзе ж твая дочка?
Мая дочка ў чыстам полі
белу ружу поля,
Белу ружу поля, белы ручкі коля.
Купалінка-купалінка,
і дзе ж твая дочка?
Мая дочка ў цёмным лесе
травы сабірае,
Малых дзетак у купелі яна вымывае.
Купалінка-купалінка,
і дзе ж твая дочка?

Мая дочка ў лужочку цвяточкі зрывае,
Малым дзеткам
на галоўкі вяночкі звывае.
Купалінка, раскажы нам,
дзе доч ноч гуляе
І з якою цішыною яна размаўляе?
Мая дочка ў цёмну ночку
спаці не лажыцца,
З лесам, лугам і травою
ходзя Богу маліцца,
Травы сокам напаўняе,
цвяточкі медунай,
А дамоў яна прыходзя
да ранняе зарніцы.
Травы ўсе на зямле Божэй
усіх ісцяляюць,
А цвяточкі медовыя
здароўя прыбаўляюць.

Запісаў Генадзь ЛАПАЦІН

(Друкуецца паводле кнігі «Варвара Грэцкая як з'ява беларускай народнай культуры»)

Купалле ў скансэне (2011 г.)

Ліпень

7 – Калашнікаў Яўген Міхайлавіч (1941, Расія), пісьменнік, аўтар аповяданняў і вершаў для дзяцей, лаўрэат прэміі Гомельскага аблвыканкама «Літаратурная прэмія імя Кірылы Тураўскага» (2013) – 75 гадоў з дня нараджэння.

7 – Чачот Ян Тадэвушавіч (1796, Карэліцкі р-н – 1847), паэт, драматург, фалькларыст, этнограф – 220 гадоў з дня нараджэння.

8 – Язерская Элеанора Аркадзьеўна (1946, Мінск – 2014), музычны дзячка, актрыса, тэле- і радыёведучая – 70 гадоў з дня нараджэння.

10 – Дземідовіч Павел Пятровіч (1871, Стаўбцоўскі р-н – 1931), этнограф, фалькларыст, краязнаўца і педагог – 145 гадоў з дня нараджэння.

10 – Цяслюк Уладзімір Уладзіміравіч (1941, Польшча), рэжысёр, апэратар і сцэнарыст дакументальнага кіно, адзін з карыфеяў спартыўнай кінадакументалістыкі, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі – 75 гадоў з дня нараджэння.

11 – «За Савецкую Беларусь» (франтавая газета; выдавалася палітупраўленнем Заходняга фронту пры ўдзеле ЦК КП(б)Б з 11 чэрвеня 1941 да кастрычніка 1942 г.) – 75 гадоў з пачатку выдання.

11 – Цімох Ліякумовіч (Цімафей Барысавіч; 1936, Калінкавіцкі р-н), літаратуразнаўца, даследчык праблемаў узаемадзеяння беларускай літаратуры з рускай і іншымі літаратурамі, цікавіцца пытаннямі паэтычнага перакладу, асаблівую ўвагу надае вывучэнню творчасці Янкі Купалы, М. Багдановіча, Змітрака Бядулі, М. Аўрамчыка, А. Пушкіна, Ю. Лермантава і інш., пісьменнік, перакладчык, крытык, педагог, выдатнік адукацыі Беларусі (1995), дзеяч беларускага замежжа – 80 гадоў з дня нараджэння.

11 – Някляеў Уладзімір Пракопавіч (1946, Сморгонь), пісьменнік, грамадскі дзеяч, лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі (1979), Дзяржаўнай прэміі Беларусі імя Янкі Купалы (1998), Літаратурнай прэміі імя Е. Гедройца (2013) – 70 гадоў з дня нараджэння.

11 – Янка Чабор (сапр. Патаповіч Іван Сцяпанавіч; 1911, Ляхавіцкі р-н – 1943), пісьменнік – 105 гадоў з дня нараджэння.

Уздоўж

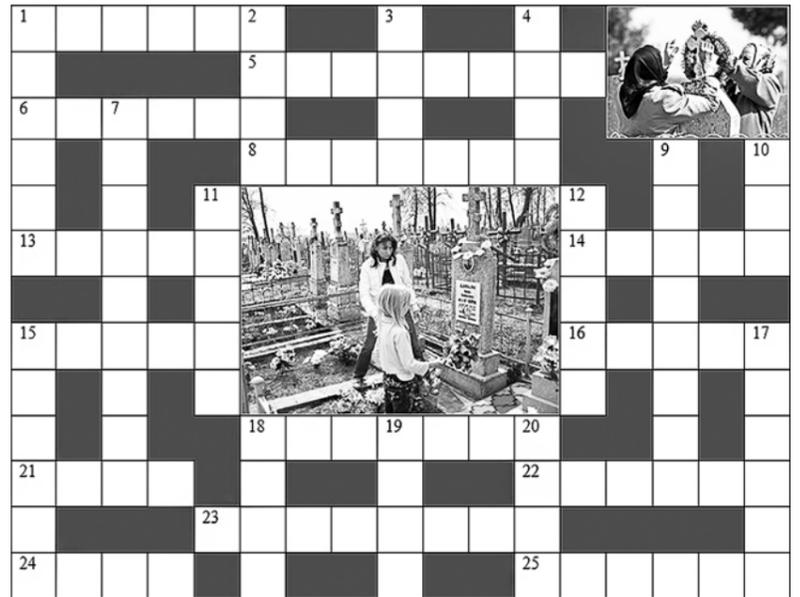
1. Вялікі продаж тавару з выставай і батлейкай; ... раней часта адбываўся на Радаўніцу. **5.** Разведчык у тыле праціўніка (саст.). **6.** Гарбатага выпрастае ..., а ўпартага – дубіна (прык.). **8.** «На Радаўніцу мы на ... пайшлі, // Свяцонага з сабой астаткі ўзяўшы». З паэмы Янкі Купалы «Яна і Я». **13.** ... з перамогай – родныя сёстры (прык.). **14.** «Тым, што загінулі ў баях, салдатам // ... вянкi да помніка кладзе». З верша А. Астрэйкі «Плошча Перамогі». **15.** Вертыкальная надмагільная або мемарыяльная пліта з надпісам або з рэльефнымі вобразамі. **16.** Па-рознаму па бацьках плачуць: хто ў ..., а хто – ніяк (прык.). **18.** «З баямі цяжкімі // Прайсці да Берліна, // ..., паслала ты нас». З верша П. Броўкі «Сябры франтавыя». **21.** Пісьмовы пералік каго-, чаго-небудзь. **22.** «Святых ..., хадзіць да нас хлеба-солі паесці»; такімі словамі запрашалі на Радаўніцу жыхароў на трапезу. **23.** У добрага паляўнічага ... не іржавее (прык.). **24.** «Ідзі, ..., ідзі, наш сокал ясны, // Цябе чакаюць Мінск і Беласток». З верша П. Панчанкі «Байцу, які першы ступіў на беларускую зямлю». **25.** Памінкі на нябожчыку (саст.).

Упоперак

1. Прыбор для вызначэння бакоў свету. **2.** Нерастваральны адкладанні ў паравых катлах у выглядзе ілу і цвёрдых кавалкаў. **3.** «Варожыя ... пакінулі след на бяросце». З верша А. Куляшова «Бяроза». **4.** Паўднёваамерыканская краіна. **7.** Песенна-рэчэпатыўны творы, у якіх аплакалася смерць блізкага чалавека; ... часта гучалі на Радаўніцу. **9.** Уяўная лінія перасячэння зямной паверхні плоскасцю. **10.** «Стаіць у ..., з

армейскай зоркай, // Шарэнга стромкіх пірамід». З верша Якуба Коласа «На магілах герояў». **11.** «І тужылі туюго магілі краін // па табе, залатая вясна перамогі». З верша В. Таўлая «... перамогі». **12.** Мінерал, разнавіднасць агату. **15.** Характар, парадак чаго-небудзь. **17.** Невялікае памяшканне спецыяльнага прызначэння. **18.** Падраздзяленне ў пяхоце. **19.** Адначасовы выстрал з некалькіх гарматаў, вінтовак. **20.** Каталіцкі святар.

Склаў Лявон ЦЕЛЕШ

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

ОРША (заканчэнне артыкула).

У 2-й палове XIX ст., у сувязі з будаўніцтвам чыгункі, Орша становіцца буйным чыгуначным вузлом, аршанская прыстань – значны транспартны пункт на Дняпры, адкуль штогод адпраўляліся каля 100 суднаў, з 1881 г. наладжаны рэгулярны пасажырскі рух па рацэ да Магілёва. За 1,5 км ад горада забудована прывакзальны раён, які ў 1878 г. злучыўся з гарадскім цэнтрам брукаванай магістраллю, у цэнтры горада закладзены парк.

Пасля паўстання 1863 – 1864 гг. усе каталіцкія кляштары былі закрытыя, а большасць касцёлаў перададзена праваслаўнаму ведамству для перабудовы пад цэрквы.

У 1881 г. у Оршы 5 025 жыхароў, драўляных дамоў 815, каменных 22, крамаў – 163, 82 купецкія сям'і 1-й і 2-й гільдыяў, 229 асобаў з пасведчанямі на дробны гандаль, 113 на промыслы. У пачатку 1890 г. у горадзе 15 прамысловых прадпрыемстваў (ільнотрапальнае, гарбарнае, крухмальнае, цагельнае, піваварнае ды інш.), 9 навучальных устаноў (657 вучняў у 1894), бальніца, 6 урачоў, 2 аптэкі, 3 бібліятэкі, 2 кнігарні, друкарня. Былі адкрыты тэлеграфная станцыя (1869) і гарадская публічная бібліятэка (1899). У 1897 г. ужо больш за 13 000 жыхароў. У 1900 г. заснаваны ме-

ханічныя і жалезаліцейныя майстэрні. З 1906 г. працавала рэальнае вучылішча, з 1911 г. – жаночая настаўніцкая семінарыя.

У лютым – кастрычніку 1918 г. горад часткова акупаваны нямецкімі войскамі. З 2 лютага 1919 г. Орша ў складзе Гомельскай, з 1920 – Віцебскай губерняў РСФСР. З 1924 г. цэнтр Аршанскага раёна БССР, да 1935 – Аршанскай акругі. З 17 сакавіка 1938 г. горад абласнога падпарадкавання. У 1939 г. 37 600 жыхароў.

16 ліпеня 1941 г. акупаваны нямецкімі фашыстамі, якія стварылі ў Оршы некалькі канцлагаў для савецкіх ваеннапалонных і насельніцтва, дзе знішчылі 19 000 чалавек, у горадзе і раёне загубілі 37 400 грамадзянаў. Горад вызвалены 27 чэрвеня 1944 г. Пад час вызвалення горад быў ператвораны ў руіны, насельніцтва складала каля 3 000 жыхароў. Пасля вайны адноўлены. У 1959 г. у Оршы

Вадзаны млын (этнаграфічны музей)

64 400 жыхароў, у 1970 – 100 600 жыхароў.

Цяпер у горадзе працуюць прадпрыемствы машынабудаўнічай, металапрацоўчай, лёгкай, харчовай прамысловасці. Прафесійную адукацыю даюць Аршанскі дзяржаўны прафесійны ліцэй лёгкай прамысловасці, ГПТВ-110 будаўнікоў, ГПТВ-122 машынабудавання, Аршанскі дзяржаўны прафесійны ліцэй тэкстыльшчыкаў імя Г. Сямёнава і 4 сярэднія спецыяльныя ўстановы: педагагічны каледж, медыцынскае вучылішча, механіка-эканамічны каледж і тэхнікум чыгуначнага транспарту. Працуюць 22 агульнаадукацыйныя школы, 12 бібліятэк. Дзейнічаюць Аршанскі мемарыяльны музей К.С. Заслонова, Аршанскі музей гісторыі і культуры горада, Аршанскі музей У. Караткевіча, Аршанскі этнаграфічны музей «Млын», Аршанскі музей драўлянай скульптуры разьбяра С.С. Шаўрова, Аршанскі мемарыяльны комплекс «Кацюша», гарадская выставачная зала.

У 2015 г. насельніцтва складала 116 583 чалавекі.

У сярэдзіне мінулага стагоддзя былі знішчаныя царква Пакрова Багародзіцы і манастыр базыльянаў, царква Нараджэння Багародзіцы, касцёл францысканцаў, Свята-Успенскі манастыр, іншыя культурывы будынкі, амаль цалкам зруйнаваная гістарычная забудова XVII – XX стст. На месцы старажытнага горада, дзе з XII па XX ст. віравала жыццё, паўстала пустэча, што назіраецца і дагэтуль.

Захаваліся помнікі архітэктуры: Куцеінскі Богаўленскі манастыр (1623), манастыр базыльянаў (2-я палова XVIII ст.), Ільінская царк-

ва (1880), вадзаны млын з арачным мостам (1902), будынак рэальнага вучылішча (1906). На левым беразе р. Аршыца існуе курганны могільнік XI – XII стст.

Тут нарадзіліся Юрый Багушэвіч (беларускі пісьменнік і перакладчык), Браніслаў Бароўскі (Герой Сацыялістычнай Працы), Сяргей Вакар (беларускі скульптар), Леў Выгоцкі (заснавальнік культурна-гістарычнай школы ў псіхалогіі), Францішак Дзеружынскі (беларускі рэлігійны дзеяч), Леанід Ерын (беларускі вайсковы і дзяржаўны дзеяч), Ігар Жалызоўскі (беларускі канькабежац), Барыс Захарчэня (фізік), Уладзімір Караткевіч (беларускі пісьменнік), Самуэль Кміціч (аршанскі харунжы, правобраз Андэя Кміціца ў рамане Г. Сянкевіча «Патоп»), Мікола Купава (беларускі мастак), Аляксандр Кучынскі (беларускі прафесійны шапшэйны велогоншчык), Уладзімір Лабуню (беларускі навуковец і дыпламат), Валерый Лапцінскі (беларускі матэматык), Мікалай Ляпешка (беларускі дыпламат), Зінаіда Мажэйка (беларуская этнамузыказнаўца), Аляксандр Макаранка (беларускі штангіст), Георгій Мандзалеўскі (валебаліст), Аляксандр Міронаў (беларускі празаік, перакладчык), Якаў Навуменка (беларускі спявак, народны артыст Беларусі), Абрам Нодаў (патолагаанатам, доктар медыцынскіх навук, прафесар), Самуіл Палякоў (канцэсіянер і будаўнік чыгункі ў Расійскай імперыі), Павел Саковіч (беларускі пісьменнік), Аліна Талай (беларуская лёгкаатлетка), Леанід Трушко (беларускі акцёр), Таццяна Шаракова (беларуская веласіпедыстка).